

Kocatepe Beşeri Bilimler Dergisi
[KBBDD]
Aralık 2022

Kocatepe Journal of Humanities
[KJH]
December 2022

Atf (cite): Aydın Karaaslan, Neşe (2022). Klasik Dönem Tıp Metinleri Üzerine Dil İncelemesi, Kocatepe Beşeri Bilimler Dergisi, 1, 15-36.

Klasik Dönem Tıp Metinleri Üzerine Dil İncelemesi

Neşe AYDIN KARAASLAN¹

Klasik Dönem Tıp Metinleri Üzerine Dil İncelemesi

Linguistic Analysis on Classical Medical Texts

Özet

Farklı alanlarda yazılan eserler incelendiğinde ait oldukları dilin zenginlikleri de ortaya çıkar. Aynı zamanda bu eserler, işlediği konunun türüne göre gelecek kuşaklara da bilgi aktarımı sağlar. Bu noktalardan hareketle klasik dönem tıp alanında yazılmış *Kanunçe Fi't-Tıbb*, *Gayetül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza*, *Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ*, *İlm-i Tıbb*, *Neticetü'l-Fikriyye fi Tedbiri Velâdeti'l-Bikriyye* isimli eserler incelenmiş tespit edilen birleşik fiiller, taşıdıkları yapı özelliklerine göre sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Böylece birleşik fiil gruplarının nasıl kullanıldığı ve kullanım sıklığı tespit edilerek hem Türk dilinin gelişme evrelerine ışık tutulmak istenmiş hem de Türkçenin tarihi seyirinin aydınlatılmasına yardımcı olmak amaçlanmıştır.

Abstract

When the works written in different fields are examined, the richness of the language they belong to is also revealed. At the same time, these works provide the transfer of knowledge to future generations according to the type of subject they deal with. Based on these points, *Kanunçe Fi't-Tıbb*, *Fikirül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza*, *Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ*, *İlm-i Tıbb*, *Neticetü'l-Fikriyye fi Tedbiri Velâdeti'l-Bikriyye*, written in the field of medicine in the classical period. The works named , were examined and the compound verbs that were determined were tried to be classified according to their structural features. by determining how compound verb groups are used and their frequency of use, it is aimed to shed light on the development stages of the Turkish language and to help illuminate the historical course of Turkish.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı Türkçesi, tıp ilmi, yazma eserler, birleşik fiil, tasvir fiilleri

Keywords: Ottoman Turkish, medicine, manuscripts, compound verb, descriptive verbs

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Paper

1Dr. Öğretim Görevlisi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Rektörlük Birimi, Ortak Dersler Anabilim Dalı, nese.aydinkaraaslan@ksbu.edu.tr ORCID: 0000-0002-5844-8778

1. Giriş

Tıp, insanlığın geçmişten günümüze kadar her zaman ilgi alanına girmiş üzerine sayısız çalışma yapılmış bir bilim dalıdır. Türkler İslamiyet öncesi dönemden başlayarak Selçuklular, Anadolu Selçukluları, Beylikler dönemi, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet döneminde tıp alanında sayısız eser meydana getirmişlerdir. 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar yazılmış olan Klasik dönem tıp eserleri; Türkçenin söz varlığının tespiti ve zenginliğinin ortaya konulması açısından önemlidir.

Türkçe tıp alanında yazılan eserler özentisi ve sanat kaygısı taşımadan, yalnızca tıp ilmini öğretmek ve faydalı olmak için mümkün olabildiği kadar sade bir dille yazılmıştır. XIII. yüzyılın başında telif ve tercüme eserlerin yazılmasında aksaklıklar görülürken, tıp ilmi Beylikler döneminde, özellikle Osmanlı dönemi beyliğinde önem kazanmış ve pek çok eser Türkçeye kazandırılmıştır (Bayat, 2016: 281).

XIV. yüzyıl itibarıyla bazı istisnalar dışında, neredeyse bütün tıp kitapları bugün bile kolayca anlaşılacak bir Türkçeyle yazılmış, önemli eserler Türkçeye tercüme edilmiş, tıbbi terminoloji de Arapça, Farsça gibi dillerin yanı sıra Türkçe olarak da kullanılmaya başlanmıştır (Bayat, 2016: 281). Bu husus Türkçe tıp terimlerinin kullanım alanını göstermesi bakımından da önemli olmuştur. Diğer dillerdeki tıp terimlerinin Türkçe karşılıklarının olması Türkçe için büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmaya konu olan Kanunçe Fi't-Tıbb, Gayetül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Netîcetü'l-Fikriyye fî Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye klasik dönemde yazılmış tıp eserlerinden bazılarıdır.

Kânûnçe- Fi't-Tıbb²

Harezmi tabib ve astronom Çağminî'nin (13. yüzyıl) Kânûnçe-i Tıbb adlı eseri, İbn-i Sînâ'nın Kânûn isimli eserinin bir özeti mahiyetinde Arapça yazılan bir eserdir. Eserde İbn-i Sina'dan başka Calinus, Hipokrat gibi büyük hekimlerin ilaçları, terkipleri, tedavi yöntemleri de yer alır.

²Eser üzerine doktora çalışması yapılmıştır. bk. Nesrin Arı, Kanunçe Fi't-Tıbb, (Giriş-İnceleme-Çeviri Yazılı Metin-Dizin), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2022.

Gayetül'1 Munteha Fi Tedbiri'1 Merza³

Osmanlı tıbbındaMüderris Hasan Efendi'nin Gayetül'1 Munteha Fi Tedbiri'1 Merza (Hastalıkların Tedavisinde En Son Nokta) adlı eseri tıp alanında yeni başlangıçlara adım sayılan eserlerin başında yer almaktadır. Eser esas olarak Salih b. Nasrullah'ın yazdığı Tıbb-ı Cedîdü'l-Kımya isimli Arapça eserin Türkçeye tercüme edilmiş halidir.

Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ⁴

Tıp alanında yazılmış bir sözlüktür. Bitkilerin Türkçe dışında Arapça, Farsçave Yunanca isimleri de söylenir.

İlm-i Tıbb⁵

Tıp ilmi üzerine yazılan eserlerin yoğunlaştığı 17. yüzyıl dolaylarında, Tabib Muhammed bin Hasan tarafından yazılmış tıp kitabıdır.

Netîcetü'l-Fikriyye fi Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye⁶

Geleneksel Osmanlı tıbbının son temsilcisi Gevrekzâde Hâfız Hasan Efendi'nin yazmış olduğu bu eser, tıp tarihinde birbirinden bağımsız kadın ve çocuk hastalıkları konulu ikinci önemli eserdir.

³ 3 Eser üzerine doktora çalışması yapılmıştır. bk.Talat Dinar, Gayetül'1 Munteha Fi Tedbiri'1 Merza, (İnceleme-. Metin-Dizin),Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Denizli, 2013.

⁴Eser üzerine yüksek lisans çalışması yapılmıştır. bk. Sibel Murad, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ Derviş Siyâhî Lârendevî (Giriş-inceleme-Metin-Dizinler), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (basılmamış yüksek lisans tezi), Sakarya 2009.

⁵Eser üzerine yüksek lisans çalışması yapılmıştır. bk.Halil İbrahim Ertürk, İlm-i Tıbb, (Dil İncelemesi-Metin-Dizin-Tıpkı Basım), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak, 2012.

⁶Eser üzerine doktora çalışması yapılmıştır. bk.Şaziye Dinçer Bahadır ,Netîcetü'l-Fikriyye fi Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye , (İnceleme-Metin-Dizin),Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2016.2019 yılında Türkiye Yazam Eserler Kurumu tarafından kitap olarak yayınlanmıştır. Şaziye Dinçer Bahadır, Netîcetü'l-Fikriyye (Çocuk Sağlığı ve Gelişimi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2019.

Türk dili metinlerle takip edilebilen en eski dönemi itibariyle fiiller için güçlü bir duruş sergilemiştir. Türkçenin tarihi seyrinde, yabancı unsurlu kelimeler Türkçe ekler kullanılarak fiilleştirilmiştir. Bu sebeplerle Türkçe'nin sözcük türleri arasında fiil bakımından çok zengin olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle fiiller geniş anlam imkânlarıyla, zaman ve eylem çeşitleriyle dile son derece zengin ifade imkânı vermektedir. Bunlardan "birleştirme" yöntemiyle ortaya çıkan birleşik fiiller Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde yazılmış tıp metinlerinde de yapı, anlam ve sayı itibariyle farklı şekillerde kullanılmıştır. Bundan dolayıdır ki metinlerde geçen birleşik fiilleri yapı olarak inceleyip kullanım sıklığını ortaya koymakla söz varlığımıza katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

2. Birleşik Fiillerin Tanım ve Tasnifi

Bu zamana kadar yapılmış olan incelemelerde araştırmacılar tarafından yapılan birleşik fiil tanımlamalarında ve tasniflemelerinde bazı farklılıklar görülmektedir. Bu çalışmada araştırmacıların tanım ve tasniflerindeki farklılıklardan kısaca bahsedildikten sonra ismi geçen eserlerde tespit edilen; isim+ asıl yardımcı fiille oluşmuş birleşik fiiller ve tasvirî fiillerle oluşan birleşik fiiller incelenmiştir.

Birleşik fiil, isim soylu bir kelime ve yardımcı bir fiilin birleşmesiyle veya sıfat-fiil veya zarf-fiil eklerinin birbirine bağlanmış iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasıyla oluşan fiil türü. (Korkmaz 2003: 46) Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğu. (Karahan 2009: 73) bir yardımcı fiil ile bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubu (Ergin 1994:388) şeklinde tanımlanmaktadır.

Zeynep Korkmaz'ın sınıflandırmasında birleşik fiiller anlam ve yapı özelliklerine göre dört grup şeklindedir.

1. İsim ve yardımcı fiille kurulan birleşik fiiller,
2. Sıfat-fiil ve yardımcı fiille kurulan birleşik fiiller
3. Zarf-fii ve fiil ile kurulan birleşik fiiller (tasvir filleri)
4. Anlam kaymasına uğrayan ve deyimleşen birleşik fiiller (Korkmaz 2003: 791-857).

Leyla Karahan'ın sınıflandırmasında birleşik fiiller bir hareketi karşılaması ve bir hareketi tasvir etmesi olarak iki grup şeklindedir.

1. Bir hareketi karşılayan birleşik fiiller

a-Ana yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller: Teşekkür et-, arkadaş ol-, karar kıl-, hasta ol- vb.

b-Diğer fiillerle kurulan birleşik fiiller: yol al-, şehit düş-, el al- vb.

2. Bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller: bakabil-, yapıver-, yapıp dur- vb. (Karahan, 2009: 73-79).

Muharrem Ergin'in sınıflandırmasında birleşik fiiller yardımcı fiilin isimle veya fiille kullanılmasına göre iki grup şeklindedir.

1- İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller: reddet-, gitmiş ol-, var eyle- vb.

2-Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller: olagel-, gezip dur-, yakalayiver- vb. (Ergin, 2009: 386-389).

Talat Tekin'in sınıflandırmasında birleşik fiiller;

1- Bir isim veya sıfat ile *bol-*, *kıl-*, *kış-* yardımcı fiillerden oluşan birleşik fiiller

2- Bir eylem zarfı ile onu izleyen tasviri fiillerden oluşan birleşik fiiller olmak üzere ikiye ayrılır (Tekin, 2000: 99).

Ercilasun'un sınıflandırmasında birleşik fiiller;

1- Bir tarafı isim bir tarafı fiil olan birleşik fiiller (isim+yardımcı fiil)

2- İki tarafı da fiil olan birleşik fiiller (fiil + fiil) olmak üzere ikiye ayrılır (Ercilasun, 1984: 45-51).

3. Klasik dönem tıp metinlerinde incelememize konu olan yapıların sınıflandırılması

3.1. Asıl Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Bir isim veya sıfat ile *et-*, *eyle-*, *yap-*, *kıl-*, *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiillerinin birleştirilmesi neticesinde oluşmaktadır. Buradaki yardımcı fiilin görevi, bir adı fiil durumuna getirmektir. Bundan dolayı, asıl manaisim üzerindedir. Yardımcı fiil yalnızca “*etmek*”, “*yapmak*”, “*kılmak*” ve “*olmak*” anlamları katarak fiilleşmesini sağlayan ve çekim eklerini alan bir görev yüklenmiştir (Korkmaz 2003: 792-800).

3.1.1.Et- fiiliyle kurulmuş birleşik fiiller

İnceleme yapılan eserlerde *ét-/éd-/et-/id-* yardımcı fiilleri ile kurulmuş birleşik fiillerin sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu kullanımların büyük çoğunluğunu yabancı kökenli kelimelerle kurulan birleşik fiiller oluşturmaktadır.

döke her gün *şabāh éde* el-faşlü tis 'tokuzuncu faşıl'da (KT8b/08)

evvel ol arayı *hacāmat édele*kanın çekeler ammā şu geçmesinden (KT50b/11)

nabız ve karüre *beyān éderel*-maķāletü'l-hāmissahīh kişilerün tedbirin (KT1b/13)

gece üç finduķkadarın yeye [selesü'l-bevli *kať éder* ammā] ekşi ta'āmlardan şakına (KT27a/13)

veķanasa ammā 'ilac ekşi narķabı mazu sumak şeb [berāber *sahķ édüp* iki edviye miķdārı şarup (KT14b/05)

yoğurasın *hablar édesin* gölgede kurudasın [ammā] şerbeti(KT 35a/06)

[cümlesin *hılt édüp* ol emcek üzerine] dürteler [ve] üzerine çügündür yaprağın koyalar şaralar eger (KT46a/12)

eski panbuķkoyasın bağlayasın tā *cehd édesin* kim ol (KT47b/03)

ola ğāyet mücerredür eflātun *terķib édüpdür*faşıl bir yaķu (KT92a/12)

hāzm étmeye meselā uşaçuk oğlancuķlara veyā hāmile 'avratlar (KT92b/01)

şuyı ile karışdırub *maźmaźa etseler* ve şarılık marāzına ğāyet nāfi'dir(GMTM 76a/07)

ider yübüsetinden ve ağırlığından ötüri *ķabül etmez* illā (GMTM 31a/19)

olmasını *murād etseñ* ol şeyiñ üzerine sirke ķorsın yāhūd (GMTM 26b/11)

ve dereceleri *isti' māl etmek* māddeniñ taħammülüne göre (GMTM 25a/11)

altını búde ile eritseler *vetedbîr etseler* yineşüret-i (GMTM 11a/08)

toğmasından ve çulunmasından ve daķı *hareket idüb* dönme (GMTM 09b/10)

ruķübeti kalub rubblarda155 olduğı gibi faşıl156 bu faşıl bir şey' i *hıfz idüb* (GMTM 33a/13)

havanda*sahķ idüb* kendi ķadar ekmek içiyle koyasın şoñra (GMTM 86b/02)

*taħşil étdüđ*mişāldede bu za'ifü'l-abd daķı her bir üstāda rast (LGM 1b/4)

lārende derviş siyāhīhayr du'ādan *ferāmüş étmeyele*harf-i elif (LGM 1b/16)

deviyy-i dāgā kulağ *vag vag étmek* (LGM 58a/22)

‘ayye baş çegzinmek ‘innīn puluc altı *hareket étmez*‘anā zahmetlü ‘usrü’l-hareket (LGM 60b/13)

geşten-i zehr ağı *def étmek* külām cerahāt ve hastalık kilyetü’l-veca (LGM 61a/20)

ve *ihtimā édüp* nāfi‘ gıdālardan ictināb bedeni (İLT7b/05)

suları bi gürmek ve *taqtır étmek* ıslāh *édüp* (İLT 19a/04)

ekl ve gürb ve nevm isti‘māline *sebeb étdügi* gibi (İLT 23a/05)

tebrīd édüp istiskā *ihdāş eder*. Ziyāde (İLT29a/08)

olandur, ervāhı *tahlil étdükləri* ecilden ziyāde zararlılardır. Pes bu sebebden harekāt-ı bedeniye (İLT 31a/04)

ve lisānı *tlāk édüp* ağız rāyihiasın güzel eder (İLT32a/08)

ta‘āma ziyāde tamā‘ından çok *tenāvül édüp* sonra *kay’ eder* (İLT 37b/11)

ruḫbetli şey’i *cezb etmesi* olduğı için olur ki zīrā (NFTVB 65b/15)

iṭā‘at ve inkıyādetmemiş olur pes imdi vehhāb-ı zū’l-minen her ne i‘ tā (NFTVB 71b/08)

tenbīh etmegıtecvīz eylediler ve ke-zālik mevlūd tođduğı sā‘at (NFTVB 74b/07)

tahrīr etmişlerdir ve ke-zālik ‘alīlīn başı ve beli ağıryup ve burnı (NFTVB 134a/13)

ba‘zı a‘zāda *zuhūr idüp* ve ba‘zısında etmediğı dağı (NFTVB 134b/2)

3.1.2. Eyle- fiiliyle kurulmuş birleşik fiiller

şāfi eyler arğun arğun ovmağ uyku getirür gövdeyi *rāhat eyler* (KT 3a/19)

‘aql *perākende eyleme* gerekse söyler evvel emirde kifal tamarından (KT 6a/13)

her birinden beşer dirhem gāyetde *sahķeyleyeler* ba‘dehu iki dirhem afyunı sirkeyle (KT 5a/06)

‘arız olan ‘illetleri beyān edelüm eş-şafli’l- ulā (derkenar) ḥabbü’s-su‘āl heķīm İshāķḥazretleri buyurmuşdur afyun aķ günlük buyan balı zamğ-ı ‘Arabī bu hameleyi muhkem *sahķ eyleyüphab eyleyeler* bir miķdār nişāstacuk dağı katalar suçugazla bu cümle eczāyı yoğuralar ve yāhūd gül-ābıla yoğuralar öksürügi olan kimesne isti‘māl éde gāyet ḥübdur (KT15b/13)

eyleyüp üstine içe [ve] kendüyi çalkaya istifrag̃ êde (KT 18a/07)

şu zerdälü şuyıla ezeler şeker katarlar şabâh içe *icâbet eyleye* ammâ şarâbü'l-uşül ve sirkengübîn-i buzûrî dahı müfiddür (KT 23a/02)

dögeler bel[ki] *şâf* dahı [*eylesele*] müfiddür el-faşlü's-sânî ikinci (KT 24a/12)

bilgil kim [kaçan] 'avrat *oğlan eylemese* sebebi zehdânda burüdet (KT 30a/10)

ķosa ol şu ile *ğusl eyleseyazuk*larından kırtula şöyle kim kıum şuda (KT 128b/08)

ol toz siñdüresin andan *pâre pâre eylesesin* hâcet vaķtinde çıharasın (KT 94a/09)

tahlîl eyledikce ol marazda ibtidâ kavî müşhil içmeye belki ibtidâ muğlâb (GMTM 53b/02)

olunduķda 'ameli bir ısıcaķ şey ile *tahrîk eyleyemeselâ* yağlı tavuķ (GMTM 61a/11)

sâkin ider ve şişleri *tahlîl eyler* miķdâr-ı şerbetisi sülüş dirhemden sülüşân (GMTM 66b/19)

nâr-ı şedîd eyleye hattâ altun taş'îd ola soñra bu muşac' adı (GMTM 80b/15)

tedbire muhtâcdır ki cinsini *latîf eyleye ve gevşek eyleye* ve a' sâya te'ğa llübünü izâle (GMTM 78a/12)

üzerineķorsun ve altına ateş yakarsın ve *hâzer eyle* ki ol (GMTM)

ebediyyeye tavşil ve şekâvet-i sermediyyeden *tahlîs eyledi* (İLT 2a/01)

açlıķa *şabr eylemek* yaramazdur, ahlât-ı redî'enüñ mi'deye (İLT 6b/05)

olan mizâc-ı 'arâzîsine muvâfiķ olan ğıdâyı *isti'mâl eyleye*. Bu ecilden hükemâ demişlerdür ki "vaķt-i şihhatde (İLT 8b/08-09)

birinç aşı yemege *müdâvemet eylese* şahihü'l-mizâc ve tavîlü'l-'ömr (İLT10b/03)

bişürseler ümiğdür ki aşlâ *zarar eylemeye* (İLT15b/03)

Hānuhu ḳalili ve keşirini *harām eyledi* ki andan re'sen imtinā' āfāt-ı mezkūreye bā' iş olan keşirden (İLT 22a/06)

nazar eyle deyü me'mür olduķda ol melek levh-i maḥfūza (NFTVB14a/20)

bereketsiz mi deyü *su 'âl eylese*olmaz dahı şüretde lâbereket 'indî (NFTVB4a/8)

üç def'a emzirmek ile *iktifâ eylemek* tıfla enfa' oldıķı (NFTVB83a/8)

fıķarāt kemiklerine āfet *işâbet eyleye* ol ešnâda lâyık (NFTVB108a/11)

beyān eylemişdir risāle-i mezkūr taḥrīr ider ki şıbyān ve (NFTVB117b/7)

3.1.3. *Ol-* fiiliyle kurulmuş birleşik fiiller

[andan] koyalar kim gèrũ kırıya şoñra dögeler ğubār *bigi ola* altun (KT12a/01)

ağrur [ve] sancur ğeçe ve gündüz rāḥatlık vèrmez [kaçan bu maraz *vākī' ola*] (KT31a/11)

kılıcdan *şakk olup* tamar kesilürse ğunbend ekesin [ve] eski (KT43b/01)

rufidan yumurta ya yağlu birinc şorbāsı ola [ğalīzta'ām yemeye] ammā (KT40b/03)

gözünü ısıcağşuyıla çalkaya ammā ilāc olmazsa *müzmin olur* (KT10b/01)

ğövdesi od gibi yanar ammā evvel [*ārız olduğ*hālde] kan alalar [ammā] çok aqıtmayalar (KT38a/10)

ola şerbet dört *direm [ola]* ammā ma'cün-ı kimün mi'de'i kuvvetlendirür (KT65a/11)

ovalar ki *mülemma' olup* merhem gibi ola şaklayalar ve qatı gerek ola dürteler (KT98b/07)

dèrler naşurlar yāḥūd lumi (?) *ziyāde olmışa* yāḥūd (KT119a/08)

Gayetül'l Münteḥa Fi Tedbiri'l Merza isimli eserde *ol-* yardımcı fiiliyle kurulmuş çok fazla örnek vardır.

berāber o.-a (28a/19), *cem' o.-a*, *cem' o.-an* (37b/06), *büyük o.-a*(44b/06), *isti māl o.-unsa*, *kāfī o.-a*(68b/17), *ḥādīs o.-an*(82b/09), *sākin o.-a*, *ḥicāb o.-an* (93b/12),^c *ālīm o.-a* 56b/19, *altun o.- a* 78a/02, *ārīf o.- a* 55a/19, *berāber o.- a* 28a/19, *çıkılmış o.- a* 63b/05 *çok o.- a* 84a/05, *kāfī o.- a* 68b/17, *kāfūr o.- a* 92a/03, *pek o.- a* 24a/11, *peydā itmiş o.- a* 05a/18, *semmiyyet o.- a* 53a/13, *şırçadan o.- a* 17b/10, *şu'ūd itmez o.- a* 67b/07, *ṭablī o.- a* 39b/04, *taş'īd o.- a* 80b/15, *gevşek o.- an* 11a/15, *güzel o.- an* 20b/01, *insān-ı kāmīl o.- an* 19b/11, *müşkil o.- an* 48a/01, 48a/11, *dikenlü o.- anlar* 20b/12, *küçük küçük o.- anlar* 83b/17, *renko.- anlar* 20b/02, *muhtelif o.- dı* 06b/13, 09a/08 *münāsīb o.- dı* 13b/19, *mümkün o.- duğca* 78a/08, *çiçekleri o.- maya* 86a/19, *fenā o.- maya* 75b/05, *ḥall o.- maya* 59b/10, *kesmek o.- maz* 50a/17, *üzre o.- mazsa* 56a/15, *māhir o.- sa* 24b/09, *nice olursa o.- sun* 18b/08, *münfā' il o.- ub* 05a/10, *ma'lüm o.- ur* 53a/15.

hāşıl olan ma‘cūn isfiyūs bezr-i kaṭūnā bağa yaprağı toḥmı amārīkūn berrī iri (LGM 4b/18)

ve kökinden şarāb koḫusı *peydā’ olur* anūşīr meselā ūtūrūn meselā aşşab (LGM 7a/12)

temregü eşkühe inçkırık el-kelem *hasta olmuş* el-istihām delü (LGM 55b/15)

meselā evrām beşūr öldürücü veremler āşūfte *delü olmuş* abisten-i zenān (LGM 55b/17)

ḫurdi tutmak ve *kaşkatı olmak* ketāk yürek ağrısı gül-i firār-ı çeşm (LGM 61b/2)

nesnelerden *hālīs ola*; şihhat-i mevcūde-iḫāfız olup (İLT 4b/07)

hāşıl olıcağ ğıdā isti‘mālinde *te’ḫīr olunmaya* (İLT 6b/04)

ḫillet isti‘māl-ıla olḤurūṭ ve ḫavānine *‘ālim olup* (İLT 21a/06)

ḫılt-ı şālī ḫ īve ruṭūbāt-ı ‘az ī ziyeyi, *cevher-iḫayāt olan* ervāḫı bile çıkarmadan ḫālīde güldür. Peşhareket ki (İLT 22b/05)

mānī’ ola gündüzün öyleye ḫarīb uyumak gerekdür. Gündüzün (İLT 26b/11)

içilüp ziyāde ḫabz *vāḫ ī’ olursa* gül-i mükerrer (İLT 28a/03)

Netīcetü’l-Fikriyye fī TedbīriVelādeti’l-Bikriyye isimli eserde *ol-* yardımcı fiiliyle kurulmuş çok fazla örnek vardır.

‘*abeş o.-mağ* 27a/17, ‘*ādet o.-an* 103a/14, ‘*ādet o.-dığı* 76b/9, 76b/15, ‘*ale’s-seviyye o.-lup* 72b/16, ‘*ārız o.-duğda* 45b/5, 115b/7, *bedīdār o.-mağa* 7b/12, *böyle o.-dıysa* 139a/17, *böyle o.-ıcağ* 125a/8, *ğālībe o.-up* 11a/20, 29b/21 *ğālībeo.-ursa* 11b/2, *imā’ o.-unursa* 5b/12, *cism-i dil ü cāna o.-ur* 95a/8, *fā’idesi o.-mayup* 31b/11, *fā’il o.-madı* 117a/7, *ḫādīse o.-an* 6b/3, *ḫafī o.-mağın* 124b/22, *helāk o.-a* 41b/7, *ḫurūc itmek o.-up* 125b/14, *ḫadem-nihāde o.-up* 68a/8, *ḫādiro.-amayup* 42a/22, *lāzım o.-ur* 4a/5, 36a/16, 65a/15, 68a/12, *maḫrū’ o.-mağla* 44b/1, *maḫşūd o.-an* 34b/3, *melḫūz o.-ursa* 48a/15, *menfā’atı o.-up* 123b/21 *menḫūl o.-dığı* 25b/23, *mevsūm o.-a* 74a/22, *mu’allağ o.-up* 60b/4, *muḫtāc o.-an* 104a/7 *muḫtāc o.-dığı* 133a/3, *munfaşıla o.-dığı* 29a/4, 29a/7, *munḫalīb o.-ur* 124b/6, *şālīḫ o.-mayup* 45a/15, *muttaşif o.-dığı* 102a/14, *muttaşıl o.-dığı* 116b/1, *mū’enneş o.-masına* 30b/9, *müntaḫil o.-ur* 110a/17, *mütebeddil o.-maz* 132b/21, *müteveccih o.-masa* 121a/1, *rehāvī o.-mağ* 99b/23, *şāḫīb-i server o.-an* 101a/4, *sezā o.-mağ* 72b/14, *te’kīd o.-ur* 55a/8, *vāḫıf o.-duğları* 6a/2, *vāşıl o.-ursa* 12b/5, 38a/22, *zā’il o.-mağla* 69b/4.

3.1.4. *Kıl-* fiiliyle kurulmuş birleşik fiiller

kılar ammā [eger ‘avratlarıñ] hayz kanı durmasa *nazar kılmak* gerek eger (KT 30b/08)

[*hāzır kılduğın* otları içine katup oñat geregi gibi qarışduralar hılt ola andan bir tarafa koyalar tura vaqt-i hācetde çığıt olan kimesne birez] arpa kaynadalar şuyıla yüzün yuya gece bundan dürteler (KT 41a/04)

fehmi tiz eyler ammā keklilik eti ıssıdur cimā ‘ şehvetin [*ziyāde kıılır* ve] erlik (KT 54b/13)

ğaraž tağyir idüb şan‘ at-ı tıbb *ak̄sāmından kııldı* ispāigorya (GMTM 04a/15)

vasaṭ ‘ālemde bir *rabb kııldı* müdebber bir hayāt ve cemī‘ -i şüretleri ve şekilleri (GMTM 06a/02)

ve dağı ihsān eyledi *muṭṭali‘ kııldı* cümle devālarıñ hāşşaları üzerine (GMTM 50a/0)

kaleme getürüb *tahrir kııldum* ve tıbbā mensüb nice kitāb ve risāle görüb yazmağımı (LGM 1b/09)

şoğduğığında şu‘ā‘ı şoğunup hevāsımı *laşif ve sāfi kııla* (İLT 5a/04)

libbeni kıılıp kuşürımı dağı ğayvanāta ğıdā kıılmışdur (İLT 10a/01)

bedeni semüz ve *qavi kıılır*; ħuṣūṣā sūd ile bişürile (İLT 17b/03)

muḳtezākıılmışdur. Meşelā açlık ve şusuzlık ve yorğunlığı (İLT 23a/04)

riyāzat ve ğareket étmesine *muğarrık ve dā‘i kııldı* (İLT 23a/07)

qavā‘ id-i sevābi‘ iyyeye *rabṭ u zabṭ kıılıp* zirā aşhāb-ı (NFTVB 17b/06)

ve mümteli olmağla *munzağıṭ ve müzdaħim kıılır* yāħud bevāsirin (NFTVB 54b/09)

esmā-i celile ile *müsem mā kıılmağdır* ki meşelen ricāilde ‘Abdu’llāh (NFTVB 73b/08)

ħāke *maḫsüb kıılmışlardır* nevā maḳāmātdan nevāyı dağı (NFTVB 99a/05)

dağı kevākib-i seb‘ a-i seyyāreden her birlerine *maḫşüş kıılıp* (NFTVB 99a/12)

mübtelâ olanları mesmûm olan *hikmet kılmagla* faşddan (NFTVB 136a/01)

3.2. Bir Yanı Zarf-Fiil Bir Yanı Fiil Olan Birleşik Fiiller

İki fiilin birleşmesiyle oluşmuştur. Bu fiillerde zarf-fiil kuruluşunda olan birinci fiile esas fiilin anlamını tasvir eden ve ona yeni bir anlam özelliği katan yardımcı fiil eklenir. Bu tarz birleşik fiillerde tasviri yardımcı fiil olarak kullanılan *bil-*, *ver-*, *dur-*, *yaz-*, *gel-*, *gör-*, *kal-* fiilleri ile karşılanır(Korkmaz, 2009:150). Bunlar fiil hâlindeki fiilin anlattığı oluş ve kılışın oluşmasını tasvir ederler ve tasvir fiilleri adını alırlar (Banguoğlu, 1986: 488). İki ayrı fiilin kaynaşmasından oluşan birleşiklerdir. Bu birleşikler içindeki birinci fiil, bir –A, –I/-U veya –Ip/-Up zarf-fiil yapısında bulunur ve asıl anlam bu fiilde yer alır. İkinci fiil ise, aslında bir esas fiil olmasına rağmen, zamanla sözlük anlamından farklı bir anlam kazanmış ve esas fiile bazı anlamsal iyileştirmeler ekleyen yardımcı fiil haline gelmiştir. Birbirleriyle anlamca yakın olan ve tek bir oluş ve kılışı gösteren bu bileşiklerde yardımcı fiilin görevi, esas fiildeki oluş ve kılışın tarzını, biçiminitasvir etmeye çalışmaktır. Dolayısıyla bu tür bileşiklere tasvir fiilleri denilmesinin nedeni de budur (Korkmaz, 2003: 811).

Tasvir fiilleri *yeterlik*, *tezlik*, *yaklaşma* ve *süreklilik* olmak üzere dört gruba ayrılır. (Banguoğlu, 1986: 488; Karahan, 1991: 33). Bazı kaynaklara baktığımızda tasvir fiilleri *yeterlilik*, *tezlik*, *süreklilik*, *yaklaşma* ve *uzaklaşma* fiilleri olmak üzere beş grupta incelenmektedir(Korkmaz, 2003: 811-812; Demir, 2004: 103-116).

Bu çalışmada tasvir fiiller; yeterlilik, tezlik, yaklaşma ve sürerlilik olmak üzere dört şekilde incelenecektir.

3.2.1. Yeterlik fiilleri

bil-, yardımcı fiilinin esas bir fiilin -(y)A zarf-fiil biçimi ile birleşmesiyle oluşur. bakabil-, yapabil-, okuyabil-, çıkabil-, sevebil-, oturabil-, gelebil-, sıyrılabıl-, geçmeyebil-, istemeyebil-, yazmayabil- (Korkmaz, 2009: 151).

olurememez 'ilâc kel[em] tohımı nişâsta şabâşîr (KT14a/10)

ve ısıtması olur ol yanına *yatamaz* ol şağ elinüñ (KT16b/03)

'alâmeti başını *kılduramaz* sağına şolına dönemez 'ilâcı (KT47b/11)

düşer elini ve başına *iledemez* omuzuñ yeri kovuğ olur (KT 48a/12)

berk duta [ol kan alınur bir päre keçe kıoya ve bir kişi bāzūsından berk tuta deprenmeye ve bir tergü birağa iki ucın bağlayalar dahı kendü ayağın içine kıoya bilegin berk tütalar kılduraraq ayağıyla kañıra yérine vara ammâ bilek çıkısa 'alâmeti

barmağların yukarı *kaldu ramaz* ‘ilâc ılıcağşuyla yuyalar dağı muhkem çekeler çıtlaya yerine vara eger yerine varmazsa birağa taşu bileğine bağlayalar ve bir kişi dirseginden berk tuta] taşu añsuzdan koyuvère [ve] eliyle silkivère [tamâm yerine] vara (KT 49a/05)

ammâ yan başu çıkşa ammâ [‘alâmeti] ayağını *bükemezşızlar* [ağrur ammâ ayak eti andan ziyâde şızılar] akşar [‘ilâc] ol (KT 49a/06)

Kânünçe- Fi’t-Tıb isimli eserde yeterlilik fiilinin esas fiilin -(y)I ve -(y)U zarf-fiil biçimi üzerine *bil-* yardımcı fiilinin getirilmesi şeklinde iki örneğe rastlanmıştır.

ammâ diz çıkşa ammâ [‘alâmeti] ayağı *egemez* ve *devşürümezzirâ* kim dizüñ (KT 49a/12)

kurtulmaz yaramaz irencdür el-faşlü’ttâsi 88 altıncı faşılta (KT7b/04)

inkâr itdi ve illâ *inkâr idemezdi* lâkin ma’deniyyâtiñ fi’li (GMTM 05a/12)

ve bu marâzlara ‘*ilâc idemediler*ammâ şol kimesne ki cevher-i hâmis(GMTM 15b/03)

şabr idemezse ne kadar şu içdüğini bilüb kârüreye bakıldıkdâ ol şu (GMTM 17b/17)

marâziñ aşlını ve tohumunu *kağ’ idemez* belki ol marâziñ a’râzını teskîn ider (GMTM 49b/12)

lisânından ‘Arabiyyeye *terceme idemediler*biz terceme itdik kim ‘ibâdu’llâha nef’i (GMTM 52b/18)

fuzül ile bile *gidemez* ol fuzül ise ğidâya şâlih degildir (GMTM 15a/07)

siz andan zerre miqdârı *bulamazsın* eger saña anıñ ateşinden (GMTM 79a/07)

marâz ‘arîz olur zelkü’l-em‘â’ didikleri oldur ki bağırsağlar ğidâyı *ütamaz* olurlar ve zelkü’l-mi‘de mi‘de ğidâyı *ütamaz* olur bu ishâleri def’ için (GMTM 85a/09-10)

Gayetül’l Münteha Fi Tedbiri’l Merza isimli eserde yeterlilik fiilinin olumlu şekilde tek bir cümlede kullanıldığı görülmüştür.

ve ne fulunyâ-yi fârisi dağı yetişür ve ne bunlarıñgayrı bir terkîb-i *mu‘âdil olabilü*rolmaz bu devâ cümle ağırları ki gerek issi olsun ve gerek (GMTM 73a/17-18)

İlm-i Tıp isimli eserde yeterlilik fiiline sadece tek bir örnekte rastlanmıştır.

ziyâde aşş vâkı’ olup *şabr olunamaz-ısa* limon şarâbı (İLT 29a/09)

Netîcetü'l-Fikriyye fî Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye isimli eserde yeterlilik fiilinin olumsuzu ile kurulmuş çok fazla örnek vardır.

idüp mu'ammer olamaz ammā eger toközuncı aya bâkî kalursa ol (NFTVB 17a/18)

idrāk idemeyüp eṭibbā-yı mücerribîniñ faқаt bildikleri (NFTVB 24b/20)

cenîniñ a' zâsı tamām ṭabî' isine *müsâ' id olamayup* (NFTVB 31b/18)

ḥāmîl olmazdan muқaddem kemā-hüve ḥaққuhu ḥayzını *icrā idemeyüp* (NFTVB 37a/06)

kemāle ve itmāma *īṣāl idemeyüp* bilā-nazc ve bilā-kemālin sıkıṭ (NFTVB 42b/04)

ḥāṭa idemeyeceğḥaṭar-ı emr-i muқarrerdir ki zîrā raḥimde yük (NFTVB 42b/09)

imsāke *ḳādir olamadığından* ıṣḳāta bâdî olur ve ke-zālik (NFTVB 42b/20)

ve *taḥammül idemezler* pes o taқdırcı anlara ' ilāc itmek (NFTVB 47b/09)

bi-sühületihî *derīde olamamağla* bu daḥı ' usret-i vilâdet iḥdās (NFTVB 54a/04)

olmağla taḥlîli *mümkin olamayup* ' āḳıbet münfecir (NFTVB 79b/06)

fî'l-i ṭabî' ata ' işyān itmekle lebene *iḥāle idemediginden* (NFTVB 80b/14)

evvelkiden ziyādece zāhir olup yine murād üzre *olamadığından* (NFTVB 89a/10)

ḥalef tedāriki *ḳaydında olamayup* ancak bundan aқdem (NFTVB 103a/20)

et kısmını *ḥazm idemeyüp* imtilāya mübtelā itmekle emrāz-ı (NFTVB 107a/13)

taḥammülleri olamamağla bi-' ināyeti'llāhî te'ālā ol mişillü a' rāzılardan maşūn (NFTVB 115a/09)

ifnā ve izāle idemediginden nāşî cā-be-cā vebā ortalıқda zāhir (NFTVB 124a/14)

dīdān anı ifnāya *ḳādir olamayup* bedende vāḳi' olan dīdāniñ (NFTVB 124a/16)

ile *ifnā idemediklerinden* bi'zzarūre marāz ' arız olur (NFTVB 124a/18)

ruṭūbāt-ı fażliyyeyi yalnız *tafşil ve tefriḳ ve temyīz idemedig* (NFTVB 132b/15)

Netîcetü'l-Fikriyye fî Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye isimli eserde yeterlilik fiilinin esas fiilin -(y)U zarf-fiil biçimi üzerine *bil-* yardımcı fiilinin getirilmesi şeklinde tek bir örneğe rastlanmıştır.

olundığı gibi ba'z mevāni'den nāşî *tevellüd idümeyp* de sekizinci (NFTVB 17a/11)

Ayrıca aynı eserde yeterlilik fiilinin olumlu şekilde iki cümlede kullanıldığı görülmüştür.

bu vechle *numūdār olabilür* ki h̄aṭar-ı mezbūr ba‘zan h̄āmilde olup (NFTVB 56a/18)

āzürde olursa eṭibbā olanlar ol mişillü mizāca ne vechle *mūdāvī idebilür* ve itmek daḥı ne gūne cesāret olunur gerçi (NFTVB 97b/13-14)

3.2.2. Tezlik Fiilleri

ver- yardımcı fiili ile-(y)l 1-(y)U zarf-fiil eki almış bir esas fiilin, birleşmesiyle oluşmuş fiillerdir.okuyiver-, seviver-, damlayiver-, yapiver-, kaziver-, söyleyiver-, sıkıyiver-, taşıyiver- vb.(Korkmaz, 2009: 152)

[bir kez] *şakıvêreler* eger birkaç gün üzerine geçdiyse şammâma ilete (KT 48b/03)

berk duta [ol şan alınur bir pâre keçe kıya ve bir kişî bâzûsından berk tuta deprenmeye ve bir tergü bırağa iki ucın bağlayalar dağı kendü ayağın içine kıya bileğin berk tular şaldurarak ayağıyla şaıra yerine vara ammâ bilek çıkşa 'alâmeti barmakların yukarı şalduramaz 'ilâc ılıcaşuyla yuyalar dağı muşkem çekeler çıtlaya yerine vara eger yerine varmazsa bırağa taşî bileğine bağlayalar ve bir kişî dirseginden berk tuta] taşî ańsuzdan *şoyuvêre* [ve] eliyle *şilkivêre* [tamâm yerine] vara (KT 49a/05)

[vâki'] olursa bêlinden [bir kişî berk] duta [bu öñinden baldurın tuta] oñatlıcağa yukarı *şaldurivêre* yâhûd (KT 49a/10)

vardır ki kırisa yaşı kırusına şarılıb *şoyuvirmez* leblâb (GMTM 12b/10)

4. Sonuç

Kanunçe Fi't-Tıbb, Gayetül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Netîcetü'l-Fikriyye fî Tedbiri Velâdeti'l-Bikriyye, Risâle-i Tıbb isimli eserler üzerine yapılan incelemelerde:

1- Birleşik yapılı fiillerin çoğunlukla isim soylu kelimelere yardımcı eylemlerin *ét-/éd-/et-/ed-* (*id-it-(>et-)*), *eyle*, *ol-* ve *kıl-*) getirilmesiyle oluştuğı görülmüş ve bunlardan *ét-/éd-/et-/ed-* /*ol-* yardımcı eylemlerinin diğerklerine oranla daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir

2- *eyle-* yardımcı fiili Türkiye Türkçesinde sayılı birkaç örnekte kalmıştır (Korkmaz, 2014, s. 199) Bu çalışmaya konu olan eserlerden *Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ*'da *eyle-* yardımcı fiili hiç kullanılmamıştır.

Tablo 1: İsim +yardımcı eylemle kurulan birleşik fiiller

İşlevi	<i>KT</i>	<i>GMTM</i>	<i>LGM</i>	<i>İLT</i>	NFTVB
<i>ét-/éd- /et-/ed- (id-it- >et-</i>	760	1328	101	262	1437

İşlevi	<i>KT</i>	<i>GMTM</i>	<i>LGM</i>	<i>İLT</i>	NFTVB
<i>eyle-</i>	140	46	-	18	478

İşlevi	<i>KT</i>	<i>GMTM</i>	<i>LGM</i>	<i>İLT</i>	NFTVB
<i>ol-</i>	850	2150	300	349	2920

3-Bir tarafı zarf-fiille bir tarafı fiil olan birleşik fiiller-*Tasvir fiil-* olarak isimlendirilen yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiil yapıları incelendiğinde sayılarının isim+ asıl yardımcı fiille kurulan birleşik fiillere göre çok az olduğu tespit edilmiştir.

4- *-A, -E bil-* tasvir fiilinin çok az örnekte olumlu hâlinin kullanıldığı görülmüştür. Yeterlilik tasvir fiili daha çok olumsuz anlamda kullanılmıştır.

5- *-A, -E bil-* tasvir fiilinin, fiil çekimine girerek kullanıldığı gibi fiil çekimine girmeden fiilimsi ekleriyle genişletilerek de kullanıldığı tespit edilmiştir.

6- *-I/-U* zarf-fiil eki almış bir esas fiilin *ver-* yardımcı fiiliyle oluşturduğu tezlük fiillerinde bir örnekte *ver-* yardımcı fiili *vir-* şeklindedir.

7- Sürelilik ve yaklaşma tasvir fiilleriyle ilgili bir örneğe rastlanmamıştır.

Kısaltmalar

Bk. Bakınız

Kanunçe Fi't-Tıbb *KT*

Gayetül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza *GMTM*

Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ *LGM*

İlm-i Tıbb *İLT*

Netîcetü'l-Fikriyye fi Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye *NFTVB*

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazarın çalışmaya olan katkısı % 100'dür.

Destek Beyanı

“Klasik Dönem Tıp Metinleri Üzerine Dil İncelemesi“ adlı çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Yapılan bu çalışma bireysel ve kurumsal herhangi bir çıkar çatışmasına neden olmamıştır.

Kaynakça

- Arı, N. (2022). Kanunçe Fi't-Tıbb, (Giriş-İnceleme-Çeviri Yazılı Metin-Dizin), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayat, A. H. (2016). *Tıp Tarihi*, İstanbul: Üçer Yayıncılık.
- Dinar, T. (2013). *Gayetül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, (İnceleme-Metin-Dizin)* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Dinçer Bahadır, Ş. (2016). Netîcetü'l-Fikriyye fi Tedbiri Velâdeti'l-Bikriyye, (İnceleme-Metin-Dizin),YayımlanmamışDoktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ercilasun, A. B. (1984).*Kutadgu Bilig Grameri*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Ergin, M. (1994). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- (2009). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ertürk, İ. (2012). İlm-i Tıbb, (Dil İncelemesi-Metin-Dizin-Tıpkı Basım), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karahan, L. (2009). *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yayınları.
- (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yayınları.
- Murad, S. (2009). Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ Derviş Siyâhî Lârendevî (Giriş-inceleme-Metin-Dizinler), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin, T. (2000). *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara: Sanat Kitabevi.

Extended Summary

As the works copyrighted in different fields are examined, the richness of the language they belong to is also revealed. In addition to revealing the richness of the language of these works, they also provide the transfer of information to the next generations about the relevant subject of the period in which they were written.

Medicine is a branch of science that has always been in the field of interest of humanity from past to present. Starting from the pre-Islamic Uyghurs, the Turks created countless works in the field of medicine, both through translation and copyright, during the Seljuks, Anatolian Seljuks, Principalities, Ottomans and the Republic period. Classical medical works written from the 15th to the 19th centuries; It is important in terms of determining the vocabulary of Turkish and revealing its richness.

Turkish medical books have been written in a plain language as much as possible for the sole purpose of teaching and being useful, without any pretentiousness and artistic concerns. 13th while there were problems in the writing of copyrighted and translated works in the first quarter of the century, it gained importance especially in Aydın, Candar, Germiyan, Menteşe and Osmanogulları during the Principalities period and many works were translated into Turkish. (Bayat 2016: 281).

14th since the middle of the century, with few exceptions, almost all medical books have been written in an easily understandable Turkish or important Arabic works have been translated into Turkish, and medical terminology has begun to be used in Arabic, Persian and sometimes in Turkish as well as Greek. (Bayat 2016: 281). This issue will also be important in terms of showing the usage area of Turkish medical terms. It is of great importance for Turkish that medical terms in other languages have Turkish equivalents.

Kanunçe Fi't-Tıbb, Konserül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Neticetü'l-Fikriyye fi Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye, which are the subjects of this study, are some of his medical works were written in the classical period.

Based on these points, Kanunçe Fi't-Tıbb, Fikirül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Neticetü'l-Fikriyye fi Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye, written in the field of medicine in the classical period. The works named , were examined and the compound verbs that were determined were tried to be classified according to their structural features.

There are some differences in the definitions of compound verbs made by researchers in the studies carried out to date. In this study, after briefly mentioning the differences in the definitions and classifications of the researchers; Compound verbs formed with noun + main auxiliary verb and compound verbs formed with descriptive verbs were examined.

Defined as a compound verb; “a type of verb formed by the combination of a noun and auxiliary verbs or the semantic fusion of two different verb forms connected by an adjective-verb and adverb-verb suffixes” (Korkmaz 2003: 46) a group of words” (Karahan 2009: 73) and a group of words formed by an auxiliary verb and a noun or a verb form (Ergin 1994:388).

Zeynep Korkmaz compound verbs are divided into four groups according to their meaning and structure; Leyla Karahan compound verbs are in two groups as meeting an action and describing a movement; Muharrem Ergin, on the other hand, classified the compound verbs into two groups according to whether the auxiliary verb is used with a noun or a verb.

Classification of the structures that are the subject of our study in classical medical texts; compound verbs formed with auxiliary verbs and compound verbs with one side adverb and one side verb have been examined.

It is formed by combining a noun or adjective with auxiliary verbs et-, eyle-, do-, bristle-, ol- and find-. The task of the auxiliary verb they are combined with is to turn a noun into a verb. So the main meaning is in the name. Auxiliary verb is loaded with a function that only turns the noun into a verb by adding the meanings of "to do", "to do", "to make" and "to be" and takes inflectional suffixes.

Depiction verb is a combination of two verbs. Here, the first verb is in an adverb-verb construction. To this is added the auxiliary verb, which describes the meaning of the main verb and adds a new semantic feature to it. These kinds of compound verbs are met with the verbs bil-, give-, stop-, yaz-, gel-, see-, kal-, which are used as descriptive auxiliary verbs.

On the works named Kanunçe Fi't-Tıbb, Fikirül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Netîcetül'l-Fikriyye fî Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye, Risâle-i Tıbb in the reviews:It has been seen that compound verbs are mostly formed by adding auxiliary verbs ét-/éd-/et-/ed- (id- it-(>et-), eyle , ol- and kış-) It has been determined that the auxiliary verbs et-/ed-/ol- are used more frequently than the others.

The verb eyle-helper, which remains in a few examples in Turkey Turkish, has never been used in Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, one of the works that are the subject of this study.

When the compound verb structures formed with auxiliary verbs named as adverb-verb and verb-on one side are examined, it is determined that their number is very low compared to the compound verbs formed with noun + main auxiliary verb. -A,-E bil- descriptive verb is very few in the example, it was seen that the positive form was used. The verb to describe competence is mostly used in a negative sense. It has been determined that the descriptive verb A, -E bil- is used by entering the verb conjugation, as well as by expanding it with its gerund suffixes without entering the verb conjugation. The verb is in the form of vir-. There is no example of continuity and approach descriptive verbs.